

проф. Джон Рональд Роуел Толкін

Християнські основи в творчості професора Дж. Р. Толкіна

священик Роман Кобрій

Завданням статті є аналіз творчості проф. Дж. Р. Толкіна з точки зору православного богослів'я, осмислення її значення для сучасного християнина та її відповідність основним догматам Православної Церкви. Це буде неможливим без огляду досліджень твор-

чості професора та усвідомлення їх впливу на сучасне сприйняття як самого Толкіна, так і всієї його творчості, навіть якщо ці дослідження неправославні (а, переважно, такими вони і є). Стаття покликана дослідити і висвітлити наявність чи відсутність таких християнських основ у творчості проф. Дж. Р. Толкіна.

Ключові слова: Церква, православ'я, Толкін, «Володар Персня», «Хобіт», фентезі, місіонерство, толкіністи, рольовики, неоязичники, книга.

*Abusus non tollit usum*¹.

Світ дуже стрімко розвивається, змінюється, і священик, як знаряддя спасіння, повинен своєчасно реагувати на всі виклики такого мінливого світу. Він не має права бути позаду, а повинен стояти попереду пастви. Ціна, яку платить священик за свої помилки надзвичайно велика, тому шансу допустити їх у нього нема. Одного слова часом достатньо, щоб відбити в побожного прихожанина все бажання ходити до церкви. Певними своїми діями ми, священики, можемо назавжди загубити молоду душу, яка була приготована для життя з Богом. Як часто ми самі або, правильніше, наше недбалство стає причиною морального упадку або, ще гірше, абсолютної зневіри в прихожан. Недостатня увага до пастви, до її потреб і запитів дуже часто стає однією з головних помилок сучасного священства. Натомість протестанти активно переманюють людей, яких «покидають» православні, своїми активними діями збільшуючи кількість своїх віруючих. Скільки православних людей уже втрачено, а скільки доведеться ще втратити. А чому? Причиною всього є бездіяльність. Частина духовенства намагається «сховатися» від світу, утворити іншу реальність, мовчати, коли потрібно говорити. Тоді, як у людей, особливо молодих, дуже часто виникають безліч запитань стосовно віри, на які, замість бажаної відповіді, отримують лише вказівки та розпорядження, що саме треба робити, але дуже рідко чують, чому так треба робити і чому так не треба робити. Усе це дуже чітко (і чи не найчіткіше) можна побачити на прикладі літератури.

На даний час в нашій країні предостатньо різного роду православної літератури. Кожен може вибрати книгу, яка йому припала до душі найбільше. Але не всі приходять до віри тільки через такі ортодоксальні книги. Як багато є таких, які побачили світло євангельської

¹ Зловживання не заперечує вживання (лат.).

істини в інших книгах і намагаються поділитися цими враженнями з душпастирем, а він тільки відказує: «Ця книга заборонена! Її читати не потрібно, вона таїть у собі зло». Чи можемо уявити ситуацію, коли ікону викидають тільки через те, що на дереві з'явилася подряпина або тріщина? Не можемо? Тоді чому в нас викидають цілу книгу тільки тому, що якась її маленька частинка не вкладається в православну мозаїку? І при тому абсолютно не враховується те, що книги містять цілі злитки місіонерського, філософського та духовного золота². І це все особливо стосується такого потужного пласту літератури, як класичне фентезі, яке виникло в середині попереднього – ХХ століття, але все ніяк не дочекається оцінки від класичного православного священства початку теперішнього – ХХІ століття.

Припустимо, що православні батьки знають класичну літературу. Їм здається, що цього достатньо, вони знайдуть, що дати дитині для читання. Проте на дитину з інтернету, з екранів ТV, з кінотеатрів та з товариських розмов усе-таки обвалюється фентезі – водопадами, кілотоннами, гігабітами. Можна, звичайно, заборонити навіть наближатися до нього. Але будь-яка заборона долається таємно, хочуть цього батьки, чи ні. Очевидно, що прийшов час, коли простий жест – відмахнутися, як від надокучливої мухи, – стає свідченням не стільки правильного вибору, скільки лінивства й слабкості батьків. Саме тут і назріває необхідність чіткого усвідомлення, що добре, а що погане може приховувати фентезі³.

Не претендуючи на всебічність в розкритті такої проблематики, головне, зважаючи на ширину й глибину проблеми та на обмеження розмірів статті, ми спробуємо зосередити увагу лише на основних аспектах: професор Дж. Р. Толкін, його доробок, його сприйняття світом, викривлення такого сприйняття і, насамкінець, зупинимось на пошуках таких цікавих нам християнських основ.

² Кураев А., диякон. Как говорить с молодыми. Часть 17 // «Неамериканский миссионер». [Електронний ресурс]. Також тут буде доречно навести такий аргумент: в Іверському монастирі, на Афоні, в церкві, де зберігається чудотворна Іверська ікона Богородиці, на стіні, в притворі, серед святих зображені філософи античності, наприклад Платон, Плотін та деякі інші – як люди, які нехай і в свій спосіб, але щиро, правильно і глибоко шукали істинного Бога.

³ Володихин Дмитрій. В 1000-й раз о Толкине, фэнтези и христианстве. Вредно ли фэнтези для православного читателя? // Журнал: «Фома». – [Електронний ресурс].

John Ronald Reuel Tolkien є одним із найвідоміших сучасних письменників-фантастів. Визначний англійський письменник, поет, філолог, професор Оксфордського університету. Найбільше відомий як автор класичних творів «високого фентезі»: «Хобіт, або Туди і назад», «Володар Перснів» і «Сильмариліон»⁴. Його книги стали безумовною класикою світової літератури. Світової слави Толкін удостоївся саме завдяки своїй роботі «Володар перснів» і ще за життя став надзвичайно знаменитим⁵. Ця його праця – одна із найпопулярніших книг ХХ ст. Вона мала успіх одразу після публікації, а в 1960-х роках почався справжній «толкінівський бум»⁶. В Англії і в США роман перевидавався майже кожного року. Він дав імпульс розвитку жанру фентезі і рольового руху. На сьогоднішній день «Володар перснів» переведений на 38 мов⁷. Був неодноразово екранізований, спочатку під видом мультиплікаційних фільмів, а в 2001-2003 рр. Пітер Джексон зняв високобюджетний блокбастер «Володар перснів» у вигляді трьох фільмів, що отримали велику кількість премій, включаючи 17 премій «Оскар», і в підсумку зібрали в прокаті 3 мільярди доларів⁸. Також за мотивами книги та її екранізаціями створено ряд комп'ютерних ігор⁹. Попри захоплюючу екранізацію, книга не втратила своєї цінності і значення для прихильників Толкіна. Книга посіла перше місце в списку «200 кращих книг за версією ВВС»¹⁰. Входить у десятку найпопулярніших книг серед молоді і там, на нашу думку, буде ще дуже і дуже довго.

Як бачимо, автор набув фантастичної популярності, а його книги розходилися багатомільйонними тиражами. Зустріч православної людини з цією книгою відвернути складно, фактично неможливо. Рано чи пізно, з дозволу чи потаємно, вона все ж візьметься її читати. І найважливішим буде те, як вона її зрозуміє, що побачить у книзі. Тому надзвичайно важливою є культура читання та тлумачення книги. Адже при невмілому читанні і неправильному розумінні навіть у найкращій

⁴ Толкін, Джон Рональд Руэл // Свободная энциклопедия Википедия. [Електронний ресурс].

⁵ Див.: Алексеев, С. В. Дж. Р. Р. Толкин. – М., 2013. – 416 с.

⁶ Властелин колец // Свободная энциклопедия Википедия. – [Електронний ресурс].

⁷ Там само.

⁸ All-Time Box Office: World-wide. – [Електронний ресурс].

⁹ Властелин колец // Свободная энциклопедия Википедия. – [Електронний ресурс].

¹⁰ Там само.

книзі можна прочитати і побачити щось абсолютно непотрібне, а то й геть шкідливе¹¹. Тож цілком права Ірина Гончаренко: «... справа не в тому, що написано, справа в тому, хто і як читає»¹². Очевидно, що для того, аби побачити в тексті натяк на Біблію, потрібно знати саму Біблію. Толкін писав «Володар перстнів» для країни, у якій закон Божий викладався в школі. З іншого боку, наш сучасний світ – радянський і пострадянський – це цілком інше середовище¹³. У результаті хороша книжка почала приносити отруйні плоди.

Перші повні переклади книг Толкіна російською мовою стали з'являтися в 90-их роках минулого століття¹⁴. У цей час у Церкві ще не був вироблений принцип реагування на виклики сучасного світу. Саме тоді на пострадянському просторі і з'являються – толкіністи¹⁵, люди, що виявили надмірну прихильність до творчості Толкіна, зробили його вимисел – «божественним світом» і з головою поринули в нього. Згодом з'являється інша течія в толкінізмі – рольовики. Поява їх пов'язана також із тим, що імена найвідоміших героїв та почесні титули славнозвісної епопеї вже дісталися толкіністам. Для того, щоб якось вийти із цієї ситуації, рольовики вирішують додати до свого «канону» інші книги на подібну тематику. У результаті з'являється безліч книг, що відповідають вимогам рольовиків. Для них уже не суттєво знати всіх дрібниць «Сильмариліона». Вони вигадують інші світи, простіші, а тому й зручніші в плані реалізації¹⁶. Так їхнє число швидко переросло число толкіністів.

Ось саме таке хибне сприйняття спадку письменника є наслідком неправильного читання і тлумачення толкінівських робіт¹⁷. Люди, прочитавши книгу, побачили в ній те, що хотіли побачити. Не зумівши, чи не захотівши зрозуміти, що мав на меті автор, які ідеї хотів донести, прийняли як «істину» свої помилкові міркування. Створений

¹¹ Кураев А., диякон. Нам нужен свой Гарри Поттер // Журнал: «Фома», № 8 (52), август 2007. – [Електронний ресурс].

¹² Гончаренко Ирина. Сказки для взрослых. Почему у Толкина и Льюиса не получилась научная фантастика? // Православный журнал для молодежи «Отрок.ua», № 1 (31). – [Електронний ресурс].

¹³ Там само.

¹⁴ Субкультура толкиенистов (эссе по социологии). – [Електронний ресурс].

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Кураев А., протодиякон. Оккультизм в Православии. – [Електронний ресурс].

світ цілком їх поглинув і переніс в іншу реальність – вигадану, фантастичну. Християнство ніколи не схвалювало і не схвалює зараз тих, хто живе у фантазіях. Занурення у вигаданий світ веде людину до поступової втрати відчуття реального світу, а в кінцевому результаті це приводить до «прелесті» (тяжка духовна хвороба, основа якої – гординя). Людина, хоч вона й молода, повинна усвідомлювати наслідки своїх вчинків. В іграх немає нічого поганого. Навіть людина віруюча, серйозна, не цурається ігор, особливо в молодості¹⁸. Небезпека виникає, якщо такі захоплення, життя у фантастичному світі перетворюються на пристрасть чи стають сенсом усього життя¹⁹. Якщо замінювати духовне життя комп'ютерними чи рольовими іграми, серйозно захоплюючись ними, то хіба це може привести до чогось доброго? Очевидно, що ні. Але існує ще гірша крайність такої заміни реального духовного християнського життя на фантазії. «Володар перснів», як уже зазначалося, орієнтований на читачів, які добре розуміли основні сюжети Біблії. Ця книга на початку 90-х років потрапляє в руки радянським варварам, які не можуть зрозуміти її біблійних образів²⁰. І язичники починають спекулювати на християнській книзі. Як казав блаженний Ієронім, «нашими гріхами міцніють варвари»²¹. У 1993 році Нік Перумов переписує книгу Толкіна з відверто сатанинськими акцентами²². Така його ініціатива сприймається досить неоднозначно. Не всі радо приймають роду його працю²³. Проте свою «місію» вона виконує бездоганно. Його праця дає поштовх до створення російського «фентезі», що будується на язичницькому світогляді. Після створення напрямку не змусили себе довго чекати і з'явилися його однодумці. Ряд

¹⁸ У молодості є інша небезпека – діти скоріше за все вживаються в злу роль. Це простіше, адже пробудження в собі сил добра потребує сили волі. Іноді молоді люди ідентифікують себе з темними силами, і навіть називають один одного цими іменами. Непомітно для самих себе вони можуть і в житті залишатися в цій ролі. Тяжко і складно буває часом повернути їх у реальний світ (Меркулова Елена. «Властелин колець». Сказка для взрослых // Журнал: Спецвыпуск «Год ребенка», (2007). – [Електронний ресурс]).

¹⁹ Меркулова Е. «Властелин колець». Сказка для взрослых // Журнал: Спецвыпуск «Год ребенка», (2007). – [Електронний ресурс].

²⁰ Кураев А., диякон. Как говорить с молодыми. Часть 17 // «Неамериканский миссионер». – [Електронний ресурс].

²¹ Ієронім Стридонський, блж. Письмо 56. К Илиодору // Твор.: В 7 т. – Т. 2. – К., 1894. – С. 160.

²² Кураев А., диякон. Как говорить с молодыми. Часть 17 // «Неамериканский миссионер». – [Електронний ресурс].

²³ Субкультура толкиенистов (эссе по социологии). – [Електронний ресурс].

російських письменників (Ю. Нікітін, Д. Янковський, М. Успенський, М. Семенова) описують подвиги героїв у реаліях дохристиянської Русі. Основною думкою їхніх книг являється проголошення язичницьких ідеалів, що максимально відповідають образу «справжнього чоловіка». Християнство найчастіше описується, як нікчемна релігія, мета якої – позбавити народ власної думки²⁴. Книги виходять великими тиражами і заманюють до неоязичництва безліч нових людей.

Ось таких загрозливих масштабів набувають крайнощі, у які потрапляє людина, не підготовлена, до зустрічі з творчістю Толкіна. Можливо, це й стало однією із причин того, що жоден із церковних публіцистів не наслідуювався висвітлити її християнські мотиви. Проте таке мовчання породило ще більше лихо для Церкви.

«Сумніна» праця російських і світових письменників-фантастів, активність рольовиків та розповсюдженість ігор, які базуються на творах проф. Толкіна дає свої плоди. На початок ХХІ століття більшість людей сприймає весь літературний жанр фентезі як язичницький. Проте, що фентезі, з точки зору православних, не є шкідливим, більшість людей не може навіть уявити. Тому зараз починають з'являтися все більше й більше статей з єдиною метою – виправлення даної думки.

Також мусимо відзначити й іншу крайність у сприйнятті творчості професора. Досить великою небезпекою для православного християнина є погляди католиків на творчість Толкіна. Акцентуючи всю увагу на тому, що письменник був католиком і вся його творчість має неприхований християнський характер, про що зазначає сам Толкін²⁵, духовенство Римо-Католицької Церкви займає дуже радикальну позицію: Толкін – великий учитель християнства. Небезпека такої думки католиків полягає в тому, що вони переоцінюють значення Толкіна для Церкви. Безумовно, Толкін – геніальний письменник. Його твори є шедеврами літературного жанру фентезі, і в них є чимало змістовних християнських повчань, але це аж ніяк не дає підстави розпочинати процес беатифікації Толкіна²⁶. Звичайно, якщо людина живе згідно з

²⁴ Субкультура толкиенистов (эссе по социологии). – [Електронний ресурс].

²⁵ Партфентьев Павел. Эхо благой вести: христианские мотивы в творчестве Дж. Р. Толкина. – М., 2004 – С. 52.

²⁶ У сучасній зовнішній політиці РКЦ спостерігається доволі нездорова тенденція до беатифікації знаменитих людей. Одним із прикладів може служити беатифікація відомого іспанського архітектора Антоніо Гауді, якого мають причислити до лику блаженних вже в

християнськими моральними принципами, це похвально, але це не підстава робити святою її тільки за це. Прирівнявши таку людину до лику святих, ми принижуємо саме поняття «святий». Святий, з православної точки зору, – це той, хто все своє свідоме життя в Христі присвятив Богові і багаторічним подвигом молитви, посту і послуху досягав обоження²⁷. Для православних є неприйнятним канонізувати людину через те, що вона будучи відомою, веде побожний образ життя. Ця крайність має лише один позитивний момент – завдяки таким рухам у РКЦ православні богослови почали звертати свою увагу на особистість Толкіна.

Найбільшою і найпродуктивнішою є праця філологів. Вони найшвидше заговорили про Толкіна, як про світового класика. Перші взяли його всесторонньо досліджувати. А їхні дослідження розкривають практично всі питання, що стосуються його творчого доробку. Одним із найважливіших аспектів їхньої наукової діяльності є те, що вони розповідають про християнські мотиви творчості Толкіна, чим розкривають непомітні акценти, які зробив автор на сторінках своїх книг. Пишуть статті, захищають кандидатські та докторські роботи, публікують численні книги. Як би це дивно не було, але це дійсно так. Саме філологи відкривають християнські мотиви та християнські основи у творчості проф. Толкіна. Такого роду їх діяльність є надзвичайно важливою у справі активної місіонерської діяльності Церкви, адже для багатьох людей праці Толкіна стали ключем до Церкви. Саме завдяки християнським мотивам у своїй творчості Толкін став не просто письменником, а ще й місіонером. Саме завдяки такій нетрадиційній подачі християнської істини багато атеїстів прийшли до віри і багато людей утвердилися в християнстві²⁸.

Як будь-яка сила або зброя, такі речі, як християнські цінності, приховані під пластом художнього твору, можуть використовуватися на зло або на благо, у залежності від злої чи доброї волі людини, до якої вони потрапляють²⁹.

2015 році (Процесс беатификации Антонио Гауди приближается к завершению // В свете Евангелия. О католичестве по-русски. – [Электронный ресурс]).

²⁷ Святыя и святость // Православное общество «Азбука вери». – [Электронный ресурс].

²⁸ Кураев А., диякон. Нам нужен свой Гарри Поттер // Журнал: «Фома», № 8 (52), август 2007. – [Электронный ресурс].

²⁹ Михайлова (Посашко) Валерия. Хоббит: Стихи и притчи Средиземья. Интервью с Николаем Эппле // Журнал: «Фома», №1 (117), январь 2013. – [Электронный ресурс].

Що ж православні дослідники? Дивовижно, але ми живемо саме в період, коли православні серйозні дослідники відкривають для себе Толкіна та починають осмислювати і саму творчість професора, і його твори. Звичайно що це активніше відбувається в середовищі англomовного Православ'я (зокрема – Fr. Stephen Freeman³⁰, Bradley J. Birzer³¹ та інші³²). А що відбувається на пост-радянських теренах? Ця тема здобуває популярність, стає темою наукових і науково-популярних розвідок православних дослідників, які цікавляться пластом культури та філології, і все це вже протягом декількох років. Та, на жаль, усе це відбувається в межах РПЦ чи російськомовного Православ'я. А що в українському, україномовному Православ'ї, що відбувається в надрах УПЦ КП? Абсолютний штиль. Актуальність таких досліджень для багатомільйонної пастви української Церкви ми вже дослідили, спробуймо тепер заглибитися і відкрити для українського Православ'я християнські основи творчості професора або переконаємося у їхній відсутності. Зосередимося лише на окремих прикладах і проаналізуємо їх з точки зору Православ'я.

Бог, якого ми зустрічаємо у «Сильмаріліоні», має ім'я Ілуватар (*Iluvatar*), «що на англійській мові дуже легко трансформується в *Father in All* – батько всього». У цьому, з одного боку, важлива відмінність космології Толкіна від космології язичників. Міф Толкіна передбачає монотеїзм, у якому особисто Бог виступає як Творець всього, а не як деміург, що упорядковує безформену матерію. У цьому подібність між Ілуватаром у творчості Толкіна та Богом у Біблії³³. Монотеїзм – це єдина система релігійних вірувань, яка могла існувати в дохристиянському суспільстві. Це єдина система релігій, яка могла наблизити до правдивого, православного розуміння Бога в період до приходу Спасителя.

Наступний момент, який вартий уваги, це опис подорожі юного хобіта³⁴ Фродо³⁵. Його подорож – це шлях поступового вдосконалення. Шлях від тихої, спокійної людини до людини-воїна, героя. Шлях, що

³⁰ Fr. Stephen Freeman. Tolkien's Long Defeat. – [Електронний ресурс].

³¹ Bradley J. Birzer. The Christian Gifts of J.R.R. Tolkien. – [Електронний ресурс].

³² Caldecott Stratford. Secret Fire: The Spiritual Vision of J. R. R. Tolkien. – London, UK. – 2003. 144 р. (рос. переклад: Колдекот С. Тайное пламя. Духовные взгляды Толкина. – 2008. 224 с.)

³³ Борисов А., свящ. Дж. Р. Р. Толкин: християнський міф Туманного Альбіона (частина 2) // Научний богословський портал Богослов.гу. – [Електронний ресурс].

³⁴ Тихий та миролюбний народ низькорослих істот у Середзем'ї.

³⁵ Гоовний герой трилогії «Володар перснів».

розпочався в Ширі, повів юного мандрівника в далекі та незвідані краї. Через небезпеку, яка таїлася в темряві, «... *втікання від небезпеки до небезпеки ...*»³⁶ до Судної гори³⁷ – серця зла. Шлях хобіта, описаний автором трилогії, нагадує шлях до Царства Небесного, шлях до святості. Кожного дня людина, займаючись своїми повсякденними справами, ні на хвилину не задумується про вічність. Ці постійні клопоти про земне, суєта світу цього повністю поглинає людину, оточує її світом, який для неї звичний. Ця оболонка і представляє собою «*безпечний і затишний*» Шир³⁸, де все знайоме та звичне. Та коли людина вирішує почати боротьбу із гріхом, що її полонив, вона залишає зону комфорту та розпочинає довгу, виснажливу мандрівку. Мандрівку до Царства Божого тут на землі. Долаючи труднощі, людина стає сильнішою, перемагаючи пристрасті, вона укріплюється, хоча з кожним кроком все складніше стає йти, тягар стає нестерпно важким. Та все ж вибір, так само як і в хобіта, за людиною: здатися і піддатися спокусі, чи йти далі, до переможного кінця. Слова Гендальфа³⁹ підтверджують це: «*Нам належить вирішувати лише те, що робити з часом, який нам відведений*»⁴⁰. На карту поставлена безцінна річ – доля Середзем'я⁴¹ (безсмертна душа). Навіщо ризикувати всім і йти до святості, коли мені й так добре? Коли і так мене все влаштовує? Відповідь і на ці запитання дає Толкін у своїй праці. Кінець невідворотно прийде, та від нас залежить, де ми його зустрінемо: на ліжку в затишному домі, чи на шляху до Судної гори, чи вже у врятованому, оновленому Ширі (у Царстві Небесному всередині нас)?

Найважливіша битва, найважливіший вибір відбувається наприкінці історії, на Судній горі. І Толкін прекрасно змальовує кульмінацію трилогії. Ми бачимо перемогу добра, яке описане таким слабким та безпорадним, але яке з допомогою Промислу Божого долає зло. Автор трилогії показує, що людина без Бога не може перемогти зло, хоча

³⁶ Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. Частина перша: Братство Персня / Переклад з англійської Катерина Оніщук. – Львів, 2013. – С. 112.

³⁷ Єдиного місця у Середзем'ї, де можна знищити Єдиний Перстень, місце де він і був викований/створений.

³⁸ Назва території де проживали хобіти.

³⁹ Мудрець, який всіма способами намагається допомогти уникнути зниженню а тим більше абсолютному зникненню добра.

⁴⁰ Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. Частина перша: Братство Персня / Переклад з англійської Катерина Оніщук. – Львів, 2013. – С. 92.

⁴¹ Частина світу вигаданого Толкіном, у якій відбуваються усі події трилогії.

може достойно протистояти йому. У цей момент відкривається третій акцент, дуже яскравий та помітний – Промисел Божий, як основний герой цього твору. Голум⁴², якого в певний момент пошкодував Більбо⁴³, «не завдавши удару без потреби»⁴⁴ врятував світ. Особистість, яку перстень звабив та полонив, стає знаряддям у руках Божих, і чудово виконує своє завдання. Без нього мандрівники не пройшли б через лабіринт скель, не подолали б Мертвих боліт⁴⁵ та не виконали б найголовнішого – знищили перстень. Кожна випадковість – це неусвідомлена закономірність. Коли Більбо знайшов перстень, Гендальф розповідає, що відчув неспокій: «Тоді тінь лягла мені на серце, хоча я ще не знав, чого боюся»⁴⁶. Наступний момент це те, що Гендальф не порадився з Саруманом Білим⁴⁷, який уже на той момент був у зговорі із злом: «... щось завжди втримувало мене від цього кроку»⁴⁸. Це тільки найочевидніші приклади християнських акцентів, які залишив автор на сторінках своїх праць.

Варто зазначити також те, що Толкін, хоча й був справжнім християнином, добре знав Священне Писання, віровчення і канони Церкви, все ж залишається науковцем – людиною із своїм світосприйняттям. Тож не все у творчості геніального науковця потрібно сприймати, як безсумнівні догмати віровчення. Завдання даної роботи полягає у висвітленні не тільки позитивних, але й негативних сторін у творчості письменника Туманного Альбіону.

Трилогія «Володар перснів» – не є проповіддю християнства в традиційному значенні цього слова⁴⁹. Проте книга розповідає, як темні сили змагаються з силами світла, гігантське зло протистоїть істинному

⁴² Персонаж, який належав до народу хобітів, але, в певний момент, був поневолений Перснем і став якимось ні на кого не подібним, дивним створінням.

⁴³ Основний герой твору професора Толкіна «Хобіт», події якого передували подіям описаним в трилогії «Володар Перснів».

⁴⁴ Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. Частина перша: Братство Персня / Переклад з англійської Катерина Оніщук. – Львів, 2013. – С. 106.

⁴⁵ Назва небезпечної територія, що знаходиться неподалік земель зла.

⁴⁶ Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. Частина перша: Братство Персня / Переклад з англійської Катерина Оніщук. – Львів, 2013. – С. 86.

⁴⁷ Мудрець, який спочатку допомагав людям, і загалом силам добра але згодом піддався впливу темного володаря і перейшов на бік зла (при чому Саруману це видавалось дуже мудрим рішенням).

⁴⁸ Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. Частина перша: Братство Персня / Переклад з англійської Катерина Оніщук. – Львів, 2013. – С. 87.

⁴⁹ Казаков А. Религиозные мотивы «Властелина колец» Дж. Р. Р. Толкиена. // Научный богословский портал Богослов.ру. – [Електронний ресурс].

добру, і читач розуміє ціну таких речей, як жертва, спокуса і свобода волі⁵⁰. Якщо книга у якийсь спосіб може допомогти людині в житті, чогось їй навчає, дає їй щось зрозуміти, то вона корисна⁵¹.

Християнська казка – це не та казка, де на кожній сторінці згадується Христос, молитва і священик. Християнська казка – це один із найскладніших жанрів літератури, у якому створена тонка атмосфера Божої присутності, але слово «Бог» може жодного разу й не використатися. Розвиток сюжетів цих казок будується за християнськими моральними критеріями, так само, як і наше духовне життя. Звичайні герої вступають у боротьбу з великим, могутнім злом і перемагають, перемагають не силою своєї магії, а шляхом важкої боротьби зі злом всередині себе, шляхом жертвовної любові, наполегливості в досягненні майже нереальних цілей. Майже в безвихідних ситуаціях тимчасова перемога зла перетворювалася на перемогу добра. Бога не помітно, але помітний Промисел Божий. І в результаті виявляється, що це могутнє зло має тільки примарну силу та владу, і досить сильної відсічі йому, не злякаться – і зло зникне в безсилій ярості. Казки Толкіна – це притчі про духовну боротьбу нашої душі зі злом, про те, що «*диявол бореться з Богом, і місце битви – серця людей*»⁵².

«*Звичайно, алегорія та історія зустрічаються десь у Правді*», але зустрічаються вони тільки для тих, для кого ця правда існує. Вищий і найпрекрасніший прояв людської природи, яким ми захоплюємося, коли читаємо творіння Толкіна, насправді прекрасні, але достойні захоплення не самі по собі, а через причетність до Істини, до Христа⁵³.

Толкін розглядав язичницький міф не як цілковиту помилку, а швидше як викривлення новини про наближення християнської епохи. Богом посилалося откровення для кожного із цих народів – старозавітним моралістам – для їхньої волі, грецьким філософам – для їхнього розуму, язичницьким миротворцям – для їхнього серця, уяви та почуттів. Тому для Толкіна язичники, що жили за законом сові-

⁵⁰ Шабанов А., прот. Лист работы Толкина (к 40-летию со дня кончины писателя) // Тверская епархия Русская Православная Церковь. – [Електронний ресурс].

⁵¹ Меркулова Е. «Властелин колец». Сказка для взрослых // Журнал: Спецвыпуск «Год ребенка», (2007). – [Електронний ресурс].

⁵² Плужников А., свящ. Сказки нуждаются в защите... от «православных». – [Ел. ресурс].

⁵³ Борисов А., свящ. Дж. Р. Р. Толкин: христианский миф Туманного Альбиона (часть 2) // Научный богословский портал Богослов.ру. – [Електронний ресурс].

сті, приносили у світ слабкий відблиск тієї безмежної євангельської Радості, яка сконцентрована у щасливому закінченні казок, а казка із щасливим кінцем, відповідно до ідей Толкіна, це вища форма казкових історій.

Беручи до уваги всі раніше наведені аргументи, можна зробити наступні висновки:

- творчість професора Дж. Р. Толкіна, як і самі його твори, зокрема «Володар перстнів», «Хобіт» та «Сильмариліон», – глибоко християнські;
- завдання священнослужителя навчити зацікавлених уважно читати і правильно розуміти творчий доробок професора.

Список джерел і літератури:

1. *Біблія*. Книга Священного Писання Старого і Нового Завіту. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.
2. *Иероним Стридонский, блж. Письмо 56. К Илиодору* // Творения: В 7 т. – Т. 2. – К., 1894. – 678 с.
3. *Иоанн Лествичник, игумен Синайской горы, преп. Лествиница*. – 5-е изд. – Козельская Введенская Оптина пустынь, 1898. – 444 с.
4. *Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів. Частина перша: Братство Персня / Переклад з англійської Катерина Оніщук*. – Львів: Видавництво «Астролябія», 2013. – 704 с.
5. All-Time Box Office: World-wide. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imdb.com/boxoffice/alltimegross?region=world-wide>
6. *Алексеев, С. В. Дж. Р. Р. Толкин*. – М.: Вече, 2013. – 416 с.: ил. – (Великие исторические персоны)
7. *Борисов Анатолий, священник. Дж. Р. Р. Толкин: християнський міф Туманного Альбіона (часть 2)* // Научный богословский портал Богослов.ru. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bogoslov.ru/text/318168.html>
8. *Властелин колец* // Свободная энциклопедия Википедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Властилин_колец
9. *Володихин Дмитрий. В 1000-й раз о Толкине, фэнтези и христианстве. Вредно ли фэнтези для православного читателя?* // Журнал: «Фома». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://foma.ru/v-1000-j-raz-o-tolkine-fentezi-i-xristianstve.html>
10. *Гончаренко Ирина. Сказки для взрослых. Почему у Толкина и Льюиса не получилась научная фантастика?* // Православный журнал для молодежи «Отрок.ua», № 1 (31). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://otrok-ua.ru/sections/art/show/skazki_dlja_vzroslykh.html

11. Казаков Александр. Религиозные мотивы «Властелина колец» Дж. Р. Р. Толкиена // Научный богословский портал Богослов.ru. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bogoslov.ru/text/408588.html>
12. Каплан Виталий. Наталья Трауберг: Путь в пространство красоты. О христианских сказочниках // Журнал: «Фома», № 8 (52), август 2007. [Эл. ресурс]. – Режим доступа: <http://foma.ru/natalya-trauberg-put-v-prostranstvo-krasoty.html>
13. Кураев Андрей, дьякон. Как говорить с молодыми. Часть 17 // «Неамериканский миссионер». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://predanie.ru/kuraev-andrey-protodiakon/book/71874-neamerikanskiy-missioner>
14. Кураев Андрей, дьякон. Нам нужен свой Гарри Поттер // Журнал: «Фома», № 8 (52), август 2007. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://foma.ru/diakon-andrej-kuraev-nam-nuzhen-svoj-garri-potter.html>
15. Кураев Андрей, протодьякон. Окультизм в Православии. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lib.pravmir.ru/library/readbook/1038>
16. Меркулова Елена. «Властелин колец». Сказка для взрослых // Журнал: Спецвыпуск «Год ребенка», (2007). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://foma.ru/vlastelin-kolets-skazka-dlya-vzroslyih.html>
17. Михайлова (Посашко) Валерия. Хоббит: Стихи и притчи Средиземья. Интервью с Николаем Эппле // Журнал: «Фома», №1 (117), январь 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://foma.ru/hobbit-stixi-i-pritchi-sredizemya.html>
18. Партфентьев Павел. Эхо благой вести: христианские мотивы в творчестве Дж.Р. Толкина. – М.: ТГТ; ТО СПб, 2004 – 332 с.
19. Плужников Алексей, священник. Сказки нуждаются в защите... от «православных» // Информационно – справочный портал «Анти-Разкол». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.anti-raskol.ru/pages/1174>
20. Процесс беатификации Антонио Гауди приближается к завершению // В свете Евангелия. О католичестве по-русски. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.procatholic.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=2453:2010-10-29-06-34-31&catid=39:2008-02-13-07-26-06&Itemid=94
21. Святые и святость // Православное общество «Азбука вери». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://azbyka.ru/tserkov/svyatyel/>
22. Субкультура толкиенистов (эссе по социологии). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://olmer.ru/arhiv/text/tfan/8.shtml>
23. Толкин, Джон Рональд Руэл // Свободная энциклопедия Википедия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Толкин,_Джон_Рональд_Руэл
24. Шабанов Александр, протоиерей. Лист работы Толкина (к 40-летию со дня кончины писателя) // Тверская епархия Русская Православная Церковь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tvereparhia.ru/publikaczii/publikatsii/4102-list-raboty-tolkina-k-40-letiyu-so-dnya-konchiny-pisatelya>
25. Caldecott Stratford. Secret Fire: The Spiritual Vision of J. R. R. Tolkien. – London, UK., 2003. – 144 p. (рос. переклад: Колдекот С. Тайное пламя. Духовные взгляды Толкина. – 2008. 224 с.)